

CONTRIBUȚII ALE SINOADELOR ECUMENICE ÎN ISTORIA BISERICII

Preot dr. Adrian Carebia

Abstract: One of the most important and rich chapters in the Church's spiritual existence is represented by the period of the Ecumenical Synods. They managed to torment for 460 years (325-787), promoting and emphasizing Christian history like very few other events. The issue of Ecumenical Synods preoccupied and continues to preoccupy church management, a range of theologians, as well as servants and believers, due to the fact that, in the historical past, Ecumenical Synods were the ones that would set in writing a substantial part of the Holy Tradition, as well as numerous principles and norms fundamental for organising and leading the Church.

Keywords: ecumenical synod, history, decisions, importance.

Unul dintre capitolele cele mai importante și mai bogate din viața spirituală a Bisericii este reprezentat de perioada Sinoadelor Ecumenice. Ele au frământat timp de peste 460 de ani (325–787), promovând și reliefând istoria creștină ca puține alte evenimente. Problema Sinoadelor Ecumenice a preocupat și continuă să preocupe, conducerea bisericească, o serie de teologi, cât și pe slujitori și credincioși, pentru că în trecutul istoric îndepărtat, Sinoadele Ecumenice au fost cele care au fixat în scris o parte considerabilă a Sfintei Tradiții, precum și numeroase principii și norme fundamentale pentru organizarea și conducerea Bisericii¹.

Hotărârile lor doctrinare, disciplinare și liturgice sunt un izvor nesecat pentru credința, disciplina și morala creștină, oare n-au încetat să se facă simțite în viața Bisericii creștine în general și a Bisericii Ortodoxe în special. Biserica Ortodoxă a atribuit totdeauna o valoare deosebită celor șapte Sinoade Ecumenice, datorită autorității și influenței neîntrerupte, exercitată în Biserica și cultura creștină.

Condițiile ținerii Sinoadelor Ecumenice au fost marcate de situația generală a sfârșitului Imperiului roman și începutului Imperiului bizantin, adică ale

¹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Autoritatea Bisericii, în revista „Studii Teologice”, nr. 3-4/1964, p. 23.

unei perioade împovărate de greutate, invazii, războaie, agitații economice și sociale, dar și a multiplelor și marilor discuții și controverse teologice cu ereticii și schismaticii vremii².

Numele de „Sinod Ecumenic” nu s-a folosit însă cu ocazia întrunirii celui dintâi sinod, care nu se numește pe sine Sinod Ecumenic. Cel dintâi care îl numește „sinod ecumenic” este Sfântul Atanasie cel Mare în scrierea sa „Împotriva arienilor”³. Expresia de „Sinod Ecumenic” apare pentru prima dată în canonul VI al Sinodului al II-lea Ecumenic de la Constantinopol ținut în anul 381⁴.

Ecumenicitatea Părinților și a Sinoadelor era concepută la început ca spațiul de dimensiune terestră a Imperiului roman, care cuprindea aproape toată lumea cunoscută atunci, și apoi a celui bizantin, chiar și dincolo de hotarele acestora. Pe lângă sensul de mai sus acordat termenului „ecumenic”, putem constata că el cuprinde și doctrina, pastorația și morala ortodoxă, acestea impunându-și prezența după caz. Dimensiunea materială a ecumenicității se adaugă dimensiunii spirituale⁵.

Procesul continuu de apărare și îmbogățire a Ortodoxiei, de întărire a disciplinei și de înfrumusețare a vieții morale face posibilă intrarea în sfera termenului „ecumenic” a sensurilor termenului „universal” sau „catolic”. Ideea universalității a căpătat cu timpul o extindere și un prestigiu deosebit, atât pentru faptul că ea implica ideea ecumenicității, cât și pentru că însemna un continuu progres spre desăvârșire. Ca Trup tainic al Domnului, Biserica trebuie să devină o universalitate.

În această perspectivă, și angajată într-o considerabilă operă multilaterală, „Biserica Universală” capătă o autoritate din ce în ce mai mare, sentiment pe care nu numai că-l au, dar îl și exprimă ocazional cei mai mari Părinți ai secolului al IV-lea și al VIII-lea⁶.

Sinoadele reprezintă un capitol al Bisericii care este în sine și ecumenică și universală. Sinoadele Ecumenice sunt orientate universal pentru că apar într-un cadru universal și acționează spre universal. Termenul și ideea de „ecumenic”, precum și termenul și ideea de „universal”, reprezintă atribute ale Bisericii însăși, precedând lucrarea sinoadelor.

În ceea ce privește originea acestor termeni, ei provin din limba greacă și au la începutul perioadei patristice un sens comun: „Biserica Universală de

² Pr. prof. Ioan Rămureanu, pr. prof. Milan Šesan, pr. prof. Teodor Bodogae, Dezvoltarea organizării bisericești sinodale, în „Istoria Bisericească Universală”, manual pentru Institutele Teologice, vol. I, p. 218.

³ Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, Autoritatea și actualitatea Sinodului II Ecumenic, în revista „Mitropolia Ardealului” nr. 7-9/1981, p. 47.

⁴ Pr. prof. Ioan G. Coman, Sinoadele Ecumenice ca expresie a universalității Bisericii, în revista „Studii Teologice”, nr. 1-2/1967, p. 4.c

⁵ Idem, Sinoadele Ecumenice și importanța lor pentru viața Bisericii, în revista „Ortodoxia”, nr. 3/1962, p. 296.

⁶ Ibidem, p. 297.

pe întreg pământul”. Din secolul al IV-lea, termenii „ecumenic” și „universal” sunt interferenți ca și până aici, dar cu sensuri mai complicate și din ce în ce mai greu de definit și explicat⁷.

Termenul „ecumenic” va continua să aibă de-a lungul întregii epoci patristice un sens accentuat, spațial, iar termenul „universal” implica o ecumenicitate limitată la lumea cunoscută în antichitate. Uneori ideea de „ecumenic” predomină înlocuind sau excluzând ideea de universal, mai ales la unii autori care erau stăpâniți de etosul misionar, ca de exemplu Sfântul Ciprian, Tertulian, Origen, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Ioan Gură de Aur⁸. Termenul „ecumenic” va continua să aibă în toată epoca patristică un sens accentuat spațial fără însă ca sensurile de doctrină, evlavie, pastorație și morală „fără greșală” adică ortodoxe să fie excluse, acestea impunându-și prezența după caz.

Termenul de „universal” implică o ecumenicitate limitată la lumea cunoscută în antichitate, dar care progresiv se transformă în ubiquitate, aceasta ca și ecumenicitatea nefiind ceva absolut.

Ideea universalității a căpătat cu timpul o extindere și un prestigiu deosebit, atât pentru faptul că ea implică și ideea de ecumenicitate, cât mai ales pentru faptul că ea înseamnă un continuu progres spre calea desăvârșirii. Ca Trup al Domnului, Biserica este universală.

În perioada actuală, ideea și fapta ecumenică, reprezintă mai puțin decât ceea ce reprezenta în epoca Sinoadelor Ecumenice și în epoca patristică, dar nu în sensul că atunci era realizat un ecumenism integral, ci în sensul că oamenii au luptat și s-au străduit cu alt zel, pentru un ecumenism în întreaga Biserică și pentru a păstra unitatea ei⁹.

După ce am văzut care este sensul termenilor „ecumenic” și „universal”, să redăm semnificația numirii de „Sinod Ecumenic”.

Cuvântul „sinod” a însemnat la început o adunare laică și cu acest înțeles se întâlnește la Pliniu cel Tânăr, în sensul de întrunire sau adunare deliberativă. Mai târziu el s-a întrebuițat exclusiv pentru a defini adunarea bisericească, semnificând întrunirea conducătorilor bisericești convocați pentru a hotărî asupra problemelor religioase¹⁰.

Principalii și cei mai importanți canoniști ai Bisericii definesc Sinodul Ecumenic, ca fiind „adunarea păstorilor și învățătorilor bisericești”, dacă e posibil din toate părțile, buni creștini, spre a decide în comun asupra întregii Biserici. Hotărârile acestea sunt primite apoi și recunoscute de către întreaga Biserică. Mărturiile canonice despre Sinoadele Ecumenice sunt cuprinse în

⁷ Jean Delumeau, *Religiile lumii*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 78.

⁸ Al. I. Stan, *Despre unitatea Bisericii la Sfântul Ciprian al Cartaginei și importanța ei misionară actuală*, în revista „Studii Teologice”, nr. 5-6/1982.

⁹ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, art. cit., p. 25.

¹⁰ Pr. prof. Marcel Ciucure, *Unirea Bisericilor creștine în perspectivă teologică, juridică și ecumenică – teză de doctorat*, Editura Cutia Pandorei, Vaslui, 2000, p. 103.

însăși canoanele celor șapte Sinoade ecumenice, care formează partea principală a Codului canonic al Bisericii¹¹.

Caracterul Ecumenic și universal al Sinoadelor Ecumenice nu depinde de numărul episcopilor participanți, ci de alte criterii, cel mai important fiind acela că toate hotărârile lor trebuie să fie primite de toate Bisericile locale, fie că au avut reprezentanți la sinoade, fie că nu. Fără această condiție sinoadele nu sunt ecumenice. Grăitor este Sinodul zis „tâlhăresc” de la Efes, ținut în 449 și întrunit pentru a fi ecumenic, dar el nu a fost recunoscut astfel niciodată, fiind chiar condamnat pentru hotărârile sale care nu au fost primite de Biserică și pentru felul în care s-au desfășurat dezbaterile lui.

Astfel, pentru ca un sinod să fie ecumenic, el trebuie să fie un organ care exprimă în mod fidel învățătura de credință a Bisericii, iar fidelitatea față de această învățătură de credință o constată Biserica însăși sub călăuzirea Duhului Sfânt¹².

Cu toate acestea Sinodul Ecumenic nu este infailibil, însușirea infailibilității o are doar Biserica în întregimea ei, asistată de Duhul Sfânt. Numai în măsura în care sinodul este cu adevărat un organ fidel al Bisericii, deci exprimă credința în mod nealterat cu întregul corp al Bisericii el poate fi cu adevărat Sinod Ecumenic, adică organ al cărei infailibilitate decurge din infailibilitatea Bisericii și este expresia acesteia, nu a unei infailibilități aparte, deosebită de cea a Bisericii.

Coincizând în timp cu perioadele II și III patristice, adică cu viața și creațiile comune ale unor Părinți bisericești ca: Grigorie din Nazianz, Chiril al Ierusalimului, Chiril al Alexandriei, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin, Maxim Mărturisitorul, Ioan Damaschinul și alții, Sinoadele au beneficiat în chip fericit de luminile și adâncimile lor spirituale. Operele multora dintre ei au constituit material documentar și au oferit formele adecvate pentru sinoade în problemele discutate. Alții au făcut parte din adunările sinodale sau chiar au prezidat aceste adunări. Așa se poate explica înaltul nivel spiritual și speculativ al Sinoadelor Ecumenice, precum și deosebita lor autoritate în viața și istoria Bisericii¹³.

Conflictul cu ereziile a cărui rezolvare constituia rațiunea însăși a acestor sinoade, a solicitat eforturi de adâncire, clarificare și precizie a hotărârilor dogmatice și disciplinare ale sinoadelor care se elaborau pe baza Sfintei Scripturi, a Sfintei Tradiții fixate sau în curs de fixare, a gândirii personale a participanților la sinoade și dezbateri, a unei documentații scrise cu mai multă sau mai puțină greutate. Argumentarea avea un rol important, decisiv, atât pentru a convinge sau a învinge pe adversari, cât și pentru uzul sau fortificarea sinodalilor înșiși¹⁴.

¹¹ Pr. prof. Liviu Stan, Importanța vechilor Sinoade Ecumenice, în revista „Studii Teologice”, nr. 3-4/1972, p. 199

¹² Pr. prof. dr. I. G. Coman, Sinoadele Ecumenice ca expresie a universalității Bisericii, art. cit., p. 9.

¹³ Idem. Rolul Sfinților Părinți în elaborarea ecumenismului creștin, revista „Studii Teologice

¹⁴ Pr. prof. I. Rămureanu, pr. prof. Milan Šesan, pr. prof. Teodor Bodogae, o. c., p. 78.

Președinții Sinoadelor Ecumenice țineau ca hotărârile ce le luau să fie motivate cu texte sau idei din autoritățile patristice, care erau consacrate și aparțineau cât mai multor regiuni ale Bisericii, pentru a le imprima caracterul ecumenic, iar ca valoare, pe aceea a universalității.

Victoria asupra ereziilor era importantă, deoarece acestea pretindeau că reprezintă adevărata Ortodoxie și luptau să-și impună învățăturile. Această luptă de curățire a propriei doctrine a impus Sinoadelor Ecumenice anumite atribuții. Dintre acestea amintim: definirea și confirmarea dogmelor creștine pe baza Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, și expunerea lor în simboluri de credință, cercetarea oricărei învățături ce ar apărea în vreo Biserică, delimitarea clară a Tradiției adevărate de cea falsă, revizuirea canoanelor sinoadelor anterioare, luarea de hotărâri referitoare la organizarea și administrarea Bisericii întregi, stabilirea gradelor și drepturilor ierarhiei bisericești, în exercitarea puterii judecătorești în instanță supremă, etc¹⁵.

A cunoaște istoria acestora, este echivalent cu cunoașterea însăși a istoriei. Orizontul larg al Bisericii celei una din epoca sinoadelor și desfășurarea lucrării ei, cu deosebire în cuprinsul statului roman făceau ca ideea de ecumenicitate a credinței să se apropie și uneori să coincidă cu cea a Imperiului roman.

Infailibilitatea ține de natura Bisericii, pe când Sinodul Ecumenic este numai una din formele prin care se aduc la expresie însușirile infailibilității Bisericii. Ea nu este însă singura formă adoptată în acest scop și nu are caracterul necesității, în sensul că fără de sinod ar scădea însușirea iminentă a Bisericii de a fi infailibilă.

Forma constantă prin care Biserica și-a manifestat întotdeauna infailibilitatea a fost și a rămas consensul întregii Biserici adică punerea de acord a întregului corp al Bisericii, a trupului tainic al Domnului, asupra oricărei probleme privind păstrarea, apărarea și definirea adevărului revelat¹⁶.

Modul în care s-a realizat și continuă să fie realizat acest consens a depins de vremea și de împrejurările în care s-a aflat Biserica în decursul timpului. Într-o anumită vreme a fost posibil ca forma prin care Biserica și-a manifestat puterea infailibilității, realizând consensul întregului corp, să fie tocmai Sinodul Ecumenic.

Să înțelegem că Biserica a fost înzestrată și cu alte mijloace în scopul îndeplinirii acestei misiuni, cum ar fi: la început, consensul comunităților eclesiale vecine, apoi consensul episcopilor vecini sau dintr-un anumit teritoriu, apoi consensul unor sinoade locale pe scară regională sau generală a Imperiului de la o vreme a recurs la formula cunoscută sub numele de pentarhie și, paralel cu ea, a folosit și formula sinoadelor ecumenice. Tot în acest scop, în sfârșit,

¹⁵ Pr. prof. I.G. Coman, Sinoadele Ecumenice ca expresie a universalității Bisericii, art. cit., p.10

¹⁶ Pr. prof. Liviu Stan, Despre recepția de către Biserică a hotărârilor Sinoadelor Ecumenice, revista „Studii Teologice”, nr. 7-8/1965, p. 360.

a recurs, la consfătuiri, conferințe, congrese, comisii, comunicări și discuții prin corespondență¹⁷.

Este evident că în condiții diferite Biserica poate recurge la forme noi în același scop și cu același efect.

Sinoadele Ecumenice reprezintă pentru lucrarea Bisericii evenimente cu totul excepționale din pilda cărora apare cu evidență adevărul că ele au caracterul unor harisme revărsate peste Biserică, care prin însăși natura lor nu puteau fi supuse insti-tuționalizării: întrucât harismele nu constituie mijloace de lucrare curentă și la dispoziția autorității bisericești, ci numai daruri ale Duhului Sfânt în ceea ce privește posibilitatea întrunirii unui nou sinod ecumenic.

În ceea ce privește acest aspect s-a arătat că nu va fi posibil, decât dacă dorința și strădania autorității bisericești va fi binecuvântată prin lucrarea Duhului Sfânt în chip de harismă ca să se poată afirma din nou: „părutu-i-sa Duhului Sfânt și nouă”, iar nu invers: „părutu-ni-s-a nouă și Duhului Sfânt”¹⁸.

Autoritatea bisericească este asigurată de totalitatea mijloacelor folosite pentru îndeplinirea misiunii ei mântuitoare.

Pentru stabilirea locului și timpului sinoadelor, pentru siguranța membrilor, pentru garantarea publicării hotărârilor sinodale, un rol hotărâtor l-a avut puterea seculară.

Cele șapte Sinoade Ecumenice s-au ținut în răsărit și au fost convocate de către împărați. Toate hotărârile lor, atât cele dogmatice, cât și cele juridice sau canonice ori de altă natură, adică cele cultice, sau numai cele de comportare socială în genere, au fost aprobate de împărați și prin însăși această aprobare au fost investite cu puterea legilor de stat¹⁹.

Ele au contribuit substanțial la ordinea și liniștea Imperiului. Fiecare Sinod Ecumenic a marcat o nouă etapă în dezvoltarea vieții bisericești, ca și în dezvoltarea istorică a societății și a statului din epocile respective²⁰.

Numărul membrilor participanți la un asemenea sinod nu a fost decisiv pentru caracterul sau ecumenic. La nici un Sinod Ecumenic nu au fost invitați toți episcopii Bisericii, ci un număr mai mic sau mai mare dintre cei reprezentativi. Așa se explică numărul extrem de variat al episcopilor participanți la Sinoadele Ecumenice: 318 Părinți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea din anul 325, apoi 150 la Sinodul II Ecumenic de la Constantinopol din anul 381, la Sinodul IV Ecumenic ținut la Calcedon au fost prezenți 630 de episcopi, ș.a.m.d.²¹

¹⁷ Idem, p. 360.

¹⁸ Ibidem, Problema unui viitor Sinod Ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el, revista „Ortodoxia”, nr. 2/1968, p. 338.

¹⁹ Magistr. Lucian I. Gafton, Abuzurile împăraților față de patriarhi de Constantinopol, revista „Studii Teologice”, nr. 7-8/1956, p. 454.

²⁰ Idem, p. 454.

²¹ Pr. prof. dr. I. G. Coman, art. cit., p. 205.

La toate Sinoadele au participat pe lângă episcopi și un număr însemnat de preoți, clerici din alte trepte, demnitari de stat, cărturari ai timpului, credincioși și monahi, unii reprezentând episcopi absenți, alții cu nume propriu²².

Pentru definirea adevărilor de credință și pentru determinarea hotărârilor adoptate de Sinoadele Ecumenice nu a fost hotărâtoare apartenența la treptele ierarhice superioare, ci pregătirea și destoinicia participanților. Este destul să amintim cazul diaconului Atanasie, devenit apoi Sfântul Atanasie cel Mare de la Sinodul I Ecumenic.

Pentru întrunirea fiecăruia dintre ele, au fost determinante pe lângă cauzele religioase și un număr însemnat de cauze nereligioase, strict legate de nevoile romane sau bizantine.

Drept criteriu pentru consacrarea caracterului lor ecumenic în sens religios a servit însușirea de către întreaga Biserică a hotărârilor cu caracter dogmatic. Adunați în Sinod, Părinții nu vorbeau în numele lor, ci în numele Bisericii.

Oricărei Biserici locale îi aparținea unul sau altul: cuvântul sau hotărârea lor erau ale Bisericii Universale, ei erau integrați în aceasta, o reprezentau, o înălțau sau o compromiteau. Să nu uităm faptul că, asemenea Sfinților Apostoli și asemenea membrilor sinoadelor locale, ierarhii adunați erau asistați activ de Duhul Sfânt²³.

Legătura continuă cu Sfinții Apostoli, cu Sfinții Părinți prin Sfânta Tradiție, constituie un factor puternic, care a promovat unanimitatea și prin aceasta ecumenicitatea și universalitatea²⁴.

Pe lângă cele șapte Sinoade Ecumenice s-a încercat organizarea și altor sinoade cărora să li se consacre termenul de „Sinoade Ecumenice”. Neacceptarea hotărârilor lor dogmatice de către întreaga Biserică sau respingerea spontană a acestor hotărâri le-a lipsit însă de caracterul ecumenicității.

În sensul cel mai larg și mai autentic, ecumenicitatea – ca însușire a Bisericii – a fost adusă la expresie de sinoadele ei prin asigurarea faptică a unității dogmatice, cultice și canonice a Bisericii. În acest sens toate Sinoadele Ecumenice nu vizează în ultima analiză decât refacerea unității ecumenice a Bisericii ca unitate dogmatică, cultică și canonică a întregului edificiu al Bisericii, o unitate generală, liber consimțită, nu o unilateralitate²⁵.

Lucrarea lor dovedește că numai vrerea și asistența Duhului Sfânt a putut realiza această înaltă formă de manifestare a consensului întregului corp al Bisericii și că, pentru manifestarea în alte împrejurări a acestui consens sunt date și alte posibilități tot atât de multiple și de variate pe cât de multiple și de variate vor fi condițiile obiective în care Biserica își va desfășura lucrarea sa principală,

²² Idem, p. 207.

²³ Dr. Nicolae Popovici, Primul Sinod Ecumenic ținut la Niceea în anul 325 d. Hr., Arad, 1925, p. 35

²⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, art. cit., p. 27.

²⁵ Idem, p. 28.

lucrarea mântuitoare. Sinoadele Ecumenice au acționat universal. Ele au fost una din expresiile cele mai categorice ale universalității Bisericii.

Scopul principal al convocării lor a fost menținerea unității de credință a doctrinei și a disciplinei împotriva curentelor centrifugale, eretice și schismatice. Unitatea de credință și de doctrină e subliniată și de metoda Sinoadelor Ecumenice, ca fiecare din ele să întărească hotărârile celor anterioare, fie prin reproducerea unor părți esențiale din definiții, fie prin formele reprezentative²⁶.

Istoriceste, ele sunt evenimente unice cu influență oarecum limitată. Ele au un loc definit în istorie și sunt nerepetabile²⁷.

Din lucrarea Sinoadelor Ecumenice mai rezultă în chipul cel mai evident că la fiecare pas și-n fiecare vreme viața Bisericii se împletește cu viața credincioșilor timpului respectiv, că viața și lucrarea Bisericii nu se situează deasupra societății și civilizațiilor ei ci în comunitatea și pentru comunitatea credincioșilor²⁸.

Gândirea creștină actuală măsoară Ortodoxia și valoarea învățăturilor ei prin confruntarea cu doctrina Sinoadelor Ecumenice, doctrină a Sfinților Părinți, sintetizată în definiții și hotărâri sub asistenta Duhului Sfânt și exprimate în formele cizelate, devenite deja clasice.

²⁶ Pr. prof. I. Rămureanu, pr. prof. Milan Šesan, pr. prof. Teodor Bodogae, o. c., p. 80.

²⁷ Idem, p. 81.

²⁸ Pr. prof. dr. George Remete, *Contribuții la studiul Istoriei Bisericești Universale*, Editura „Reîntregirea”, Alba Iulia, 2001, p. 189.